

Slikovnica - čimbenik jezično-komunikacijskog i govornog razvoja djece rane i predškolske dobi

Gospić, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:168870>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Andela Gospić

**Slikovnica – čimbenik jezično-komunikacijskog i govornog razvoja djece rane i
predškolske dobi**

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Slikovnica – čimbenik jezično-komunikacijskog i govornog razvoja djece rane i
predškolske dobi**

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Jezično – komunikacijski integrirani kurikulum

Mentor: Vesna Katić, prof., viši predavač

Student: Anđela Gospić

JMBAG: 026915894

U Rijeci, veljača, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Gospic' Anđela

ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj obitelji koja mi je tijekom školovanja pružala podršku i razumijevanje i svojoj mentorici v. pred. Vesni Katić na susretljivosti i pomoći koju mi je ukazala!

SAŽETAK

Dijete se rađa s predispozicijama za govorno izražavanje, korištenje jezika i uspostavu komunikacije. U tome smislu, važno je djetetu omogućiti uvjete u kojima će razvijati svoje jezično-komunikacijske i govorne vještine i sposobnosti. Slikovnica, kao vanjski čimbenik jezično-komunikacijskog i govornog razvoja, jest sredstvo kojim se potiče dijete na čitanje, uspostavljanje komunikacije, kao i na razvoj verbalnog i likovnog izražavanja kroz igru i ostale aktivnosti. Kao neizostavan materijal u odgojno-obrazovnom radu s djecom, slikovnica, dakle, postavlja čvrste temelje usvajanju jezika i govora. Upravo stoga, slikovnica je često korišten materijal prilikom provedbe projekata unutar odgojno-obrazovne ustanove kojim se nastoji potaknuti cjelokupni razvoj djece, naročito jezično-komunikacijski i govorni razvoj.

Ključne riječi: jezično-komunikacijski i govorni razvoj, čimbenici razvoja govora, slikovnica, projekti

ABSTRACT

A child is born with predispositions for verbal expression, use of language and establishment of communication. In this sense, it is important to provide the condition for child to develop his language-communication and speech skills and abilities. The picture book, as an external factor of language-communication and speech development, it a tool by which the child is encouraged to read, to establish communication, as well as to develop verbal and visual expression through play and other activities. As an indispensable material in educational work with children, the picture book lays a solid foundation for the acquisition of language and speech. For this very reason, the picture book is a frequently used material during the implementation of project within the education institution, which aims to encourage the overall development of children, especially language-communication and speech development.

Keyword: language-speech development and communication development, factors of speech development, picturebook, projects

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RAZVOJ GOVORA, JEZIKA I KOMUNIKACIJE KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	3
2.1. Funkcija i uloga govora	4
2.2. Funkcija i uloga jezika.....	5
2.3. Funkcija i uloga komunikacije	6
3. ČIMBENICI JEZIČNO-KOMUNIKACIJSKOG I GOVORNOG RAZVOJA	8
3.1. Unutarnji čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja	8
3.2. Vanjski čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja	11
3.3. Samoaktivnost djeteta.....	13
4. SLIKOVNICA- OBILJEŽJA I FUNKCIJE.....	16
5. MOGUĆNOSTI UPOTREBE SLIKOVNICE ZA JEZIČNO – KOMUNIKACIJSKI I GOVORNI RAZVOJ DJECE	20
6. ZAKLJUČAK	29
7. LITERATURA.....	30

1. UVOD

Na jezično-komunikacijski i govorni razvoj djeteta utječu unutarnji i vanjski čimbenici i samoaktivnost djeteta. Unutarnji čimbenici se najčešće vezuju uz unutarnja djetetova stanja i sposobnosti, dok vanjski čimbenici označavaju čimbenike koji djeluju na dijete izvanjskim putevima, poput socijalne okoline, različitih alata i sredstava korištenih u odgojno-obrazovnom procesu. Kao jedan od vanjskih čimbenika koji utječe na razvojni aspekt djeteta, slikovnica ima vrlo povoljan utjecaj na razvoj jezika, govora i komunikacije kod djece. Isto tako, slikovnica se smatra prvom djetetovom knjigom, i s obzirom da je veoma značajna u životu djeteta, bit će potanko objašnjena međusobna veza i bliskost između slikovnice i jezično-komunikacijskog i govornog razvoja.

Cilj ovoga rada usmjeren je, dakle, na pitanje kako i koliko snažno slikovnica utječe na djetetov razvoj jezika, govora i komunikacije. Naime, tvrdnja da je slikovnica prva dječja knjiga zvuči upečatljivo, no postavlja se pitanje kako i na koji način slikovnica kao takva uistinu utječe na djetetov razvoj, s obzirom na činjenicu da djeca sve rjeđe provode vrijeme uz knjige te su sve više izložena digitalnim suvremenim medijima.

Prvo poglavlje uvod je u samu temu rada: jezično-komunikacijski i govorni razvoj. U idućim poglavljima bit će riječ o značenjima, ulogama i funkcijama govora, jezika i komunikacije.

Drugo poglavlje usmjerit će se na čimbenike koji utječu na jezično-komunikacijski i govorni razvoj djeteta. Unutarnji čimbenici će se obrazložiti u najkraćim crtama, kroz nekoliko primjera. Slijedi objašnjenje vanjskih čimbenika, koji će biti malo konkretnije i detaljnije obrazloženi, a osobito slikovnica. Dakle, u drugome poglavlju naglasak je na karakteristikama slikovnice i njejoj funkciji.

Treće poglavlje govori o mogućnosti upotrebe slikovnice za jezično-komunikacijski i govorni razvoj u obliku primjera provedbe aktivnosti sa slikovnicama unutar i izvan odgojno-obrazovnih ustanova, kao i koliki su uspjeh postigli književni stručnjaci kroz različite globalne i lokalne projekte, pokušavajući tako slikovnicu približiti djetetu i odgajatelju. Navedeni projekti detaljno su opisani i obrazloženi te čine svojevrsnu okosnicu ovoga rada jer im je cilj razmotriti slikovnicu kao jedan od najvažnijih vanjskih čimbenika koji podupire i potiče razvoj jezika, govora i komunikacije kod djece, kao i svih ostalih razvojnih područja djeteta; poput želje za očuvanjem kulturne baštine, uvođenja djeteta u društvo i upoznavanje s osnovnim

higijenskim potrebama. Naposljetku, navedeni projekti pružaju uvid u suštinu slikovnice koja kao takva sadrži povećí broj komponenti koje djeci omogućuju da kroz igru i zabavu usvajaju jezično-govorne i komunikacijske sposobnosti.

2. RAZVOJ GOVORA, JEZIKA I KOMUNIKACIJE KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

„Jezik je prirodni komunikacijski sustav” (Šego, 2009: 119). Dijete još prije rođenja sluša majčine glasove. U trenutcima dolaska na svijet ispušta prve glasove koji se manifestiraju u obliku plača. Dijete se, dakle, rađa s predispozicijama za govorno izražavanje, korištenje jezika i uspostavu komunikacije. U svom izvornom znanstvenom radu naziva „Preduvjeti govorne komunikacije”, Guberina (1991) opisao je jedan povijesni događaj kako bi potkrijepio tvrdnju da djeca ne mogu opstati ako ne koriste svoje prirodno urođene vještine i sposobnosti. Naime, kako bi dobio odgovor na pitanje o povijesnom primatu jezika, Pruski car Fridrih II naredio je da se okupi 200 beba i da ih se ugodno smjesti. Iako su bebe redovito hranili i održavali čistima, njegovateljice nisu smjele s njima imati nikakav afektivni kontakt. Na krajnje žalostan i neprimjeren način, ustanovljeno je kako nijedna beba nije progovorila ni prohodala do prve godine života, a još tužnija činjenica jest da su sva djeca pomrla do druge godine života. Dijete od svog rođenja ima potrebu manipulirati pokretima i jezikom s ciljem da zadovolji svoje potrebe, kao u trenutcima kada osjeća glad ili pokazuje rukom na bočicu u kojoj se nalazi njegova hrana. Isto tako, dijete ima snažnu želju i volju uspostaviti komunikaciju s odraslima kako bi se osjećalo prihvaćeno, željeno i voljeno. Ključno je usmjeriti pažnju prema djetetu i njegovim potrebama kako se ne bi osjećalo zapostavljeno ili napušteno. Primjer Pruskog cara i dvjesto zatočenih beba ukazuje na snažnu potrebu ljudskih bića da budu uključeni u komunikaciju sa svojom okolinom kako bi se njihov razvoj odvijao pravilnim putem. Jezično-komunikacijski i govorni aspekt važan je u djetetovu odgoju jer čini bazu na koju se nadograđuje njegov budući socio-psihološki razvoj. Naime, razvojem komunikacije i govora potiče se osnaživanje karaktera i osobnosti djeteta te se postavljaju čvrsti temelji svim ostalim razvojnim područjima djeteta.

Govor je nužan u čovjekovu životu kao sredstvo sporazumijevanja. Najjednostavnije rečeno, govor služi za primanje i odašiljanje informacija, misli i poruka te se može reći da se govorom odvija konkretna realizacija jezika. Koliko su zapravo komunikacija i govor prirodni procesi, dokazuje činjenica da dijete udahom i plačem nagovještava dolazak na ovaj svijet. Proces razvoja govora započinje gugutanjem i brbljanjem, nastavlja se jednoglasnim uzvicima i tjelesnim pokretima te se potom pojavljuju prve riječi i rečenice. Govor i jezik, kao i komunikacija, imaju svoje vlastite uloge i funkcije. Bez obzira na njihovu određenu ulogu i funkciju, oni naposljetku sačinjavaju jednu cjelinu i međusobno se nadopunjuju. Iako je ponekad teško razlikovati govor i jezik, ukoliko se sustavno promatra ova dva fenomena, može

se uočiti kako se govor promatra kroz mentalna djelovanja, dok se jezik promatra kroz lingvistički sustav. Stoga će se iduća poglavlja bazirati upravo na osnovna tri pojma koja su ključna za uspostavljanje temelja razvoju pismenosti, a to su govor, jezik i komunikacija. U idućim poglavljima bit će temeljito pojašnjeni pojmovi jezik, govor i komunikacija, kao i njihove funkcije i uloge.

2.1. Funkcija i uloga govora

Govor se razvija usvajanjem jezika određene govorne okoline te se tumači u kontekstu individualne svijesti. Govor se, naime, realizira na subjektivnoj osnovi za razliku od jezika koji se može promatrati kao objektivna društvena tvorevina. Neovisno o tome što se govor tumači u kontekstu individualne svijesti, također sadrži elemente objektivnog ponašanja, bilo da je riječ o glasovnom, gestovnom ili pisanom obliku (Stančić, Ljubešić, 1994).

Govor ima brojne funkcije te se može prepoznati u različitim područjima čovjekova razvoja, naprimjer u psihološkom, socijalnom, duševnom i slično. Isto tako, treba spomenuti kako se funkcija govora ne očitava samo u sporazumijevanju, nego i u mnoštvu ostalih kognitivnih djelatnosti.

S obzirom na način upotrebe govora, podjela funkcija podrazumijeva nekoliko vrsta, a to su: funkcija djelovanja, semantička funkcija, funkcija stjecanja iskustva i komunikacijska funkcija (Stančić, Ljubešić, 1994). Semantička govorna funkcija služi detaljnoj obradi i proučavanju riječi i njihovih značenja. No, kada je riječ o samim značenjima riječi, važno je istaknuti kako riječ nužno sama po sebi sadrži značenje koje je neodvojivo od nje same. Primjerice, percipiraju riječ kao jedno od obilježja predmeta kao što su boja ili oblik (Stančić, Ljubešić, 1994).

Glavna namjena govora kao sredstva djelovanja jest socijalnog karaktera. Čovjek se ponekad koristi govorom kako bi zamolio za uslugu ili pomoć, izjavio svoje stajalište ili postavio pitanje, a s ciljem utjecanja na drugu osobu i njeno djelovanje, zapažanja i odluke. Odnosno, bilo kakav oblik iskazivanja govora jest oblik djelovanja na druge, poput nagovaranja, savjetovanja, upozoravanja i slično (Stančić, Ljubešić, 1994).

Govor je također glavno sredstvo kojim se stječe iskustvo i produbljuju i proširuju riječi, to jest njihova značenja. Ponekad međusobno povezivanje saznanja može neusklađeno djelovati na osobu kojoj se prenose saznanja, primjerice dijete koje je izgubilo osjetilo vida može drugačije percipirati riječ „sjena”, jer se značenje ove riječi prvenstveno temelji na perceptivno-

vidnom djetetovom iskustvu. Stoga je nužno preusmjeriti tumačenje riječi na neko drugo perceptivno polje, poput sluha (Stančić, Ljubešić, 1994).

Kako bi ljudi izrazili svoja zapažanja, misli i osjećaje tijekom razgovora ispred ostalih sudionika, koristit će se komunikacijskom funkcijom. Stoga, može se primijetiti kako se upravo ovom funkcijom ponajviše razvija i stječe govor (Stančić, Ljubešić, 1994).

Sve navedene funkcije govora međusobno se nadopunjuju kako bi čovjek mogao dijeliti svoja promišljanja, iznositi svoje doživljaje i emotivna stanja, potrebe, želje, intelektualne sadržaje i slično.

2.2. Funkcija i uloga jezika

Poimanje jezika kao sredstva upućuje na sveobuhvatnost materijala koji postoje kako bi određena skupina ljudi bila u mogućnosti međusobno se sporazumijevati na određenom prostoru. Jezik sadrži mnoštvo gramatičkih i literarnih pravila koje je potrebno znati, što znači da je znanje jezika određenog područja kod različitih osoba potpuno drugačije (Stančić, Ljubešić, 1994). Od samih početaka usvajanja jezika, dijete kroz interakciju s okolinom stječe jezične vještine. Uz pomoć bioloških procesa koji su prisutni od samog dolaska na svijet, ono usvaja jezik vrlo rano i jednostavno.

Autor teorije „Psiho-lingvističko stajalište”, američki jezikoslovac Noam Chomsky, bavi se proučavanjem jezika kod najmlađe djece te navodi biološke mehanizme i urođene procese kao jedine odgovorne za kvalitetan razvoj jezika kod djeteta. Odnosno, autor smatra da postoji biološka osnova kao pretpostavka usvajanja jezika kod djece. Iz toga proizlazi da se učenje jezika ne smije ograničiti na puko oponašanje jer odrasli nisu u mogućnosti pružiti djetetu pravilan primjer kako koristiti jezik i govor, naročito ukoliko se koriste žargonima, frazama, skraćenicama i slično (Vasta, Haiti, Miller, 2005).

Međutim, suvremeni psiho-lingvistički modeli su opovrgnuli Chomskyjevu teoriju i postavili novu teoriju u kojoj tvrde da za usvajanje jezika jest potreban određeni niz posebnih modula koji se nalazi unutar mozga i pomoću kojih se lakše i bolje usvajaju jezične vještine. Znanstvenici koji potiču teoriju „Kognitivno-razvojnog modela jezika” smatraju kako je kognitivni razvoj ključan za razvoj jezika te da svako dijete posjeduje ponešto znanja o svijetu koje može pretočiti u motivaciju za lakše svladavanje jezika (Vasta, Haiti, Miller, 2005).

Kada se govori o funkciji jezika, treba naglasiti kako se ona tumači kroz lingvistički sustav kojim se dolazi do promjene strukture jezika obavljajući različite uloge u komunikaciji. Autori

Stančić, Ljubešić (1994) navode funkcije jezika ovim redom: referencijalna, fatička, metajezična, poetska, konativna i emotivna. Ako je u pitanju apsolutna usredotočenost na neki objekt ili predmet i njegovo značenje, tada se radi o referencijalnoj funkciji. Kada, pak, jezik služi za započinjanje, nastavljanje ili prekid razgovora, govori se o fatičkoj funkciji. Ukoliko se komunikacija bazira isključivo na jezični kod, radi se o metajezičkoj funkciji. Poetska funkcija jezika se očitava kroz bit same poruke. Prilikom uspostavljanja komunikacije, potrebni su primatelj i pošiljatelj poruke. Konačno, ako je komunikacija usmjerena na pošiljatelja, jezik ima emotivnu funkciju, a ako je usmjerena na primatelja poruke, ima konativnu funkciju (Stančić, Ljubešić, 1994).

Može se zaključiti da je jezik djetetu svojstven alat koji služi za otkrivanje vlastitog identiteta, jednako kao i razvoj kognitivnih i psihičkih aspekata koji su ključni za cjelovit i kvalitetan razvoj.

2.3. Funkcija i uloga komunikacije

Komunikacija je izražavanje vlastitih misli, osjećaja i znanja prilikom započinjanja razgovora s ostalima, verbalnim ili neverbalnim putem. Komunikacija predstavlja usvajanje govora koji služi djetetu i njegovoj okolini za lakše i jednostavnije sporazumijevanje.

No, dijete je u mogućnosti sporazumjeti se s okolinom prije usvajanja govora. Neverbalnu komunikaciju sačinjavaju različite geste, mimike i pokreti kojima dijete želi dati do znanja odraslome što mu je u tom trenutku potrebno i kako se osjeća. Odnosno, dijete izražava svoje potrebe, želje i osjećaje također neverbalnim putem. Koristi se gestama i pokretima jer nema dovoljno razvijen govor pomoću kojeg bi se mogao izraziti (Vasta, Haiti, Miller, 2005).

Prilikom istraživanja razvoja govora kod djece, uočilo se kako neverbalna komunikacija prethodi verbalnoj komunikaciji (Vasta, Haiti, Miller, 2005). Primjerice, dijete ima potrebu izražavati se različitim tonalitetima plača koja mogu označavati različita stanja, poput ljutnje, gladi, zapostavljenosti, igre i slično. Ako se roditelji usredotoče na djetetove glasovne izraze i njihovu jačinu te primijete razloge koji su doveli dijete do trenutnog stanja, znat će razumjeti značenje djetetovog glasovnog i uobičajenog ponašanja. Prva komunikacija koja se odvija između odraslih i djeteta rane dobi provodi se u obliku semiotičke komunikacije. Nakon usvajanja i razumijevanja semiotičkih značenja, dijete se fokusira na usvajanje govorne komunikacije, odnosno uči kako se govorno ponašati i izražavati u određenim situacijama. Kroz period razvoja predverbalne komunikacije, za tek rođeno dijete je važno osigurati pristup

društvenoj okolini. Jer, dijete ima snažnu potrebu socijalizirati se i biti dio društva koje ga okružuje i koje mu pruža uvjete za rast, razvoj i opstanak (Stančić, Ljubešić, 1994).

Dojenčad ima sposobnost razlikovanja glasova različitih podrijetla, s naglaskom na preferiranje slušanja ljudskih glasova. Sposobnost razlikovanja glasova različitih podrijetla kod djeteta je temelj za razvoj rane komunikacije. Stadij koji prevladava između osjećajne i semiotičke komunikacije dio je praktično-situacijske komunikacije djeteta i okoline. Za razliku od osjećajne komunikacije, praktično-situacijska komunikacija prenosi značenja koja se odnose na okolinu, koliko i na stanje djeteta te se kroz ovakvu vrstu komunikacije prenosi razmjena prvih kognitivnih značenja. Spomenuti proces se prvenstveno pojavljuje krajem prve godine djetetova života, a najsnažniji odjek ostvaruje tijekom druge godine života. Pri kraju treće godine dijete zamjenjuje praktično-situacijsku komunikaciju s verbalnom komunikacijom koja se odvija u djetetovom okruženju. Do promjene dolazi jer je dijete usvojilo verbalni kod koji mu je krajnje potreban za početak nastanka verbalne komunikacije (Stančić, Ljubešić, 1994).

Američki psiholog Bruner tvrdi da se gramatika kod djeteta treba razvijati prvenstveno uz njenu primjenu u komunikaciji. Isto tako, Bruner gleda na komunikaciju kao na dodatni materijal kojim se može lakše usvojiti jezik te smatra kako se usvajanje jezika ispravno odvija tek kada dijete i majka stvore čvrstu i stabilnu interakcijsku vezu među sobom (Stančić, Ljubešić, 1994). Stoga, kroz socijalnu interakciju s okolinom dijete veću prvoj godini života razvija neverbalne oblike komunikacije koji su pretpostavka njegovog kasnijeg jezično-govornog razvoja.

Rana i predverbalna komunikacija dobivaju na važnosti kada se trebaju postaviti čvrsti temelji verbalnoj komunikaciji. S vremenom se znanja i vještine upotpunjuju te govorna komunikacija dobiva primarno značenje. Predškolsko dijete uspijeva prenijeti značenja verbalne komunikacije u onolikoj mjeri koliko okruženje i osobe koje ga sačinjavaju prepoznaju situaciju. To se događa iz razloga što je način djetetova izražavanja nejasan. Dijete smatra da je odraslima vidljivo sve ono što i ono samo vidi te da odrasli znaju sve ono što i ono zna. Zato treba poticati dijete da što više verbalizira svoju komunikaciju i, ukoliko se pojave nejasnoće, potaknuti dijete da ih govorom pojasni. Dijete u periodu od tri do šest godina još uvijek sriče nepotpune rečenice zbog naviknutosti na pojašnjavanje značenja od strane odraslih. Zato je važno potaknuti govorni iskaz kod djece predškolske dobi ostvarivanjem različitih komunikacijskih situacija u kojima će se dijete potaknuti na izražavanje (Stančić, Ljubešić, 1994).

3. ČIMBENICI JEZIČNO-KOMUNIKACIJSKOG I GOVORNOG RAZVOJA

U trećemu poglavlju govorit će se o čimbenicima jezično-komunikacijskog i govornog razvoja koji omogućuju nastanak i razvoj jezično-komunikacijskih i govornih kompetencija. Postoje unutarnji, vanjski čimbenici i samoaktivnost djeteta (Katić, 2020). Unutarnji čimbenici proizlaze iz psiholoških, motoričkih, tjelesnih, kognitivnih i intelektualnih sposobnosti te zdravstvenog stanja djeteta. Što se tiče vanjskih čimbenika, oni se ponajprije odnose na različite direktne i indirektne sudionike iz djetetove bliže ili dalje okoline koji mu pomažu da lakše usvoji jezično-govorne i komunikacijske sposobnosti. Vanjski čimbenici također podrazumijevaju dodatne potencijalne materijale koji djetetu pomažu u njegovu razvoju jezika, govora i komunikacije. Samoaktivnost djeteta kao čimbenik jezično-komunikacijskog i govornog razvoja označava aktivno sudjelovanje djeteta u procesu svog razvoja.

3.1. Unutarnji čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja

Jezično-komunikacijski i govorni razvoj djeteta ovisi o raznim unutarnjim čimbenicima, kao što su urođene sposobnosti za govor, maturacija i učenje, opće zdravstveno stanje djetetovih govornih organa, sluh, vid, preferencija upotrebe ruku, inteligencija, djetetove kognitivne sposobnosti i slično (Katić, 2020). U nastavku, bit će detaljnije objašnjeni unutarnji čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja.

Kognitivne sposobnosti nužne su za usvajanje značenja riječi i njihovih veza unutar gramatičkih pravila određenog jezika. Kognitivne funkcije u dvostrukoj su vezi s lingvističkim aspektom govora. Naime, prva veza povezana je s kognitivnim razvojem djeteta te proizlazi iz razvoja značenja riječi koji je bitno određen razvojem pojmova. Druga veza ima uporište u tezi da kognitivne funkcije predstavljaju pretpostavku za razvoj govora (Stančić, 1986). Chomsky je smatrao kako se gramatika kod djece razvija neovisno o djetetovim emocionalnim stanjima, inteligenciji ili motivaciji. Neki drugi stručnjaci, poput McCarthyja, na temelju istraživanja su ustvrdili da razlike u govornom razvoju kod djece ovise o njihovom intelektualnom razvoju (Stančić, 1986). Također treba spomenuti da su brojna istraživanja pokazala da postoje „značajne korelacije između dobi pojave govora i inteligencije” (Stančić, 1986:70). Naime, istraživanja pokazuju da djeca s IQ višim od 140 progovore u prosjeku 4 mjeseca ranije od prosječne djece. Pa ipak, činjenica da je zabilježen podatak da, među nadarenom djecom, ima i one djece koja su progovorila znatno kasnije, tek s dvije i pol ili tri godine, potvrđuje hipotezukoju iznosi Chomsky i neki drugi autori „o urođenoj inicijalnoj lingvističkoj strukturi”

(Stančić, 1986:71). Može se zaključiti da su stajališta stručnjaka o ovoj temi različita te da ona spada u znanstveno područje koje nije u dovoljnoj mjeri istraženo.

Urođene sposobnosti pružaju djetetu mogućnost stjecanja određenih znanja, vještina i kompetencija. Primjerice, urođene sposobnosti za govor su preduvjet za razvoj govora te nastaju međudjelovanjem dispozicija, sazrijevanja (maturacije) te učenja (Stančić, Ljubešić, 1994). Autorica Šego (2009) smatra kako, bez obzira na činjenicu da djetetove kognitivne sposobnosti nisu u potpunosti razvijene u ranom razvojnem razdoblju, ipak „dijete ima urođenu sposobnost usvajanja strukture materinskog jezika” (Šego, 2009:124). Odnosno, djetetu se omogućuje razumijevanje i usvajanje jezika putem urođenog mehanizma za usvajanje jezika, koji se naziva „univerzalna gramatika”. Nativistička teorija nalaže kako se jezik usvaja na dvije razine: kao urođeno znanje o jezičnoj proizvodnji zajedničko svim jezicima i kao pravila pomoću kojih dijete uči slagati riječi i izraze u pisanom ili usmenom obliku, a koja su različita od jezika do jezika (Šego, 2009). Fizički aspekti u jednakoj mjeri utječu na pravilno usvajanje jezika i govora. Naime, dijelovi govornog aparata koji sudjeluju u procesu artikulacije su: usne, zubi, vilice, nepca i nos. Kako bi dijete bilo u mogućnosti artikulirati glasove u govor, svaki navedeni organ treba biti u potpunosti pravilno razvijen. Poremećaji u govoru mogu biti raznoliki, a uzroci poteškoća najčešće su vezani uz nepravilnosti u anatomske građi govornih organa koje nastaju u embrionalnom periodu ili ranom djetinjstvu (Katić, 2020).

Kod djece oštećenja sluha, govor može biti teško razumljiv okolini. Isto tako, problem im može predstavljati ovladavanje jezikom okoline, kao i razumijevanje pročitano. Kako bi olakšali usvajanje jezika, govora i komunikacije, djeca se mogu poslužiti raznovrsnim pomagalicama i metodama, poput kohlearnog implantata, znakovnoga jezika, čitanja s usana i slično. Kohlearni implantat nadoknađuje funkciju oštećene pužnice te olakšava rehabilitaciju slušanja i govora djetetu s oštećenjem sluha, njegovim roditeljima i stručnjacima unutar odgojno-obrazovnog procesa (Bradarić-Jončić, Mohr, 2010).

Komunikaciju znakovnim jezikom najčešće odabiru osobe koje su rano ostale bez sluha te teško usvajaju jezik čujuće okoline. Dvije su vrste znakovnog jezika: jedna vrsta odnosi se na govorenje i znakovanje, takozvana simultana komunikacija, a druga na znakovanje bez govorenja, takozvani prirodni znakovni jezik pripadnika zajednice gluhih (Bradarić-Jončić, 2001 prema Bradarić-Jončić, Mohr, 2010). Djeca koja su prvotno usvojila jezik i govor, a potom otkrila oštećenje sluha, imaju razumljiv govor i jezik. S lakoćom čitaju i pišu, no problem im stvara razumijevanje tuđeg govora, stoga najčešće percipiraju govor vidom (čitanje s usana).

Međutim, čitanje s usana im predstavlja poteškoće u situacijama kada se susreću s nepoznatim sadržajem, uključeno je više osoba u razgovoru ili kada je otežano pogađanje iz konteksta. Poželjno je govoriti sporije, dopustiti protok svjetlosti do osobe koja čita s usana, biti udaljen najviše 1,5 m te praviti pauze u govoru (Bradarić-Jončić, Mohr, 2010).

Kod djece između četvrte i sedme godine života sazrijeva vizualna percepcija. Vid omogućuje djetetu razlikovanje boja, ispitivanje jezičnog statusa pomoću slika, provođenje vježbi slušanja i diskriminacije i slično (Katić, 2020). Djeca s oštećenjima vida fokusiraju se, između ostalog, na osjetilo opipa. Stoga se Braillovo pismo čita opipavanjem uzdignutih točkica koje predstavljaju simbole i slova te se koristi za program opismenjavanja. Braillovo pismo je najzastupljenije pomagalo pri razvoju čitačkih vještina kod djeteta oštećena vida. Prema psihologinji Chall, postoji nekoliko razvojnih faza čitalačkih vještina. Prije svega, djetetu treba omogućiti iskustva u kojima će čitanje biti konstantno i namjerno poticano. U idućim fazama maglasak se stavlja na razlikovanje riječi na brajici i omogućavanje vježbi čitanja usmjeravajući se na dekodiranje znakova. Prikupljanje i razumijevanje novih informacija, kao i razvoj kritičkog razmišljanja se svrstavaju u posljednje razvojne čitačke faze (Fajdetić, 2012). Pomagala koja djeci služe za pisano komuniciranje su tablica i šilo, Brillov stroj i slično. Različita usvojenost vještine pisanja kod djeteta nastaje zbog negativnog utjecaja pogrešno odabranog medija kojima će dijete pristupiti informacijama ili neostvarivog procesa promjene tog istog medija (Fajdetić, 2012). Velika pozornost se usmjerava na slušanje, to jest percipiranje auditivnih informacija (Fitzgerald, 1973 prema Fajdetić, 2012). Naime, sluhom se lakše snalaze u socijalnim situacijama u kojima osjetilo opipa nije prvotni primatelj informacije. Djeca oštećenog vida najlakše ostvaruju komunikaciju putem govora, prenoseći poruke i razmišljanja. Riječ u govoru ima semantičku funkciju kroz sluh, a u pismu kroz dodir (Fajdetić, 2012).

Postoje neke okolnosti koje nisu vezane uz zdravstvene poteškoće kod djeteta, pa ipak mogu utjecati na njegov jezično-komunikacijski i govorni razvoj. Ljevoruka djeca primjerice mogu imati smetnje u razvoju govora. Poteškoće ponekad mogu nastati i zbog prilagođenosti uvjeta učenja dešnjacima. Okolina vrlo često djeluje kao dizajnirana za dešnjake. U ovakvoj okolini, ljevorukoj djeci ponekad može biti otežana prilagodba u aktivnostima poput crtanja, pisanja, korištenja alata i slično (Katić, 2020).

Konačno, svako dijete je individua i u skladu sa svojim vlastitim sposobnostima i mogućnostima može razvijati svoj jezično-komunikacijski i govorni razvoj. Opće zdravstveno stanje ključno je u razvoju govornog aspekta djeteta. Vrlo je važno stoga konstanto provjeravati

zdravstveno stanje djeteta te pratiti njegovo ponašanje i razvoj kako bi se na vrijeme moglo intervenirati i, što je više moguće, otkloniti poteškoće redovitim vježbama (Katić, 2020).

U idućem poglavlju bit će objašnjeni vanjski čimbenici koji su u jednakoj mjeri važni za kvalitetan razvoj jezika, govora i komunikacije kod djece.

3.2. Vanjski čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja

Vanjski čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja djeteta odnose se na sve čimbenike koji djeluju u djetetovoj okolini. To su obiteljska sredina, gdje je najčešće zastupljena uloga majke, potom odgojno-obrazovna sredina, poput vrtića, škole, jaslica i grupa za igru. U vanjske čimbenike također se ubrajaju mediji i sredstva za komunikaciju, a mogu se podijeliti na elektroničke i papirne. Knjige i slikovnice pripadaju papirnatim vanjskim čimbenicima. Bilingvizam, kao vanjski čimbenik najčešće nastaje unutar onih obitelji koje upotrebljavaju više od dva jezika u komunikaciji (Katić, 2020). Vanjski čimbenici dolaze do izražaja korištenjem sredstava i materijala s kojima dijete dolazi u doticaj u svom okruženju. U nastavku će biti pobliže objašnjeni prethodno navedeni vanjski čimbenici jezično-komunikacijskog i govornog razvoja.

Može se naglasiti kako je čimbenik koji u velikoj mjeri utječe na razvoj jezika, govora i komunikacije kod djece upravo obiteljska sredina, naročito majčina prisutnost. Naime, dijete prvi kontakt ostvaruje s osobom s kojom provede većinu vremena, odnosno majkom. Majka je najprisutnija osoba, naročito u prvim godinama djetetova života te ostavlja snažan utjecaj na njegov razvoj (Blaži, 1994). Uloga majke u djetetovu razvoju vrlo je važna za postavljanje čvrstih temelja za uspješan razvoj jezično-komunikacijsko i govornih vještina. To se ponajprije odnosi na upoznavanje djeteta s temeljnim postupcima komuniciranja i osnovnim govornim i jezičnim vještinama. Dijete najbolje usvaja obrasce ponašanja preko zapažanja, to jest kroz izraze gesta i lica. Pritom je vrlo važno praćenje aktivnosti djeteta, njegove intonacije govora, tempa te razvijanja međusobne interakcije (Blaži, 1994). Uz roditelje, važnu ulogu u djetetovom razvoju imaju braća i sestre. Prvi intenzivni odnos s djetetom, odmah nakon roditelja, uspostavljaju braća i sestre. Oni predstavljaju primjer kako se jezično i govorno razvijati (Wagner Jakab, Cvitković, Hojanić, 2006). Rana socijalizacija između braće i sestara pruža snažan poticaj za razvoj socijalnih, motoričkih i jezičnih vještina te ih uče suradnji i kompromisu. Prilikom procesa učenja i vježbanja uloga, dijete ne usvaja samo svoju ulogu već i dopunsku, naprimjer starija braća i sestre u igri imaju ulogu učitelja i pomagača, a mlađa djeca su učenici ili oni kojima je potrebna pomoć (Wagner Jakab, Cvitković, Hojanić, 2006).

Odgojno-obrazovnu sredinu, kao vanjski čimbenik, sačinjavaju odgojno-obrazovne ustanove poput vrtića i škole. Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (2008) dječji vrtić podrazumijeva „predškolsku ustanovu (sa ili bez podružnica) u kojoj se provode organizirani oblici izvanobiteljskog odgojno-obrazovnog rada, njege i skrbi o djeci predškolske dobi” (DPS, 2008, čl. 2). Djeca do treće godine života doživljavaju najintenzivniji razvoj jezika i govora te savladaju osnove materinjeg jezika (Dryden, Vos, 2001 prema Burazer i sur., 2013). Sudjelujući u predškolskim ili školskim aktivnostima te govornim izražavanjem u malim skupinama, u paru, kao i pred cijelom skupinom/razredom djeca potiču razvoj govora i jezika. Također, djecu je potrebno izložiti kvalitetnim jezičnim sadržajima, što znači, omogućiti im da čuju kvalitetan govor. Odgojno-obrazovna stručnjakinja Vladimira Velički tvrdi kako dijete kroz konstrukciju i su-konstrukciju vlastite stvarnosti usvaja nove vještine i kompetencije (Velički, 2009). Odgajateljev zadatak jest stalno propitkivati svoje ponašanje i postupke, uključujući i vlastiti govor, naročito u razgovoru s djecom. Također je vrlo važno odabrati adekvatne govorno-jezične i književno-umjetničke sadržaje koji su primjereni djetetovoj dobi i individualnom razvoju (Velički, 2009).

U nastavku, riječ će biti o vanjskom čimbeniku koji se bitno razlikuje od prethodno navedenih vanjskih čimbenika, a to je medij. Medij predstavlja svako sredstvo kojim se prenose informacije u obliku dijaloga ili monologa, pismenim ili usmenim putem. Mediji se dijele na elektroničke i papirnate (Rotar, 2005). Isto tako, autorica navodi kako pod elektroničke medije spadaju televizija, radio i Internet, dok papirnate medije čine knjige, slikovnice, stripovi i novine. Prema Majdenić (2019), mediji služe razvijanju „komunikacijskih i prezentacijskih sposobnosti” (Majdenić, 2019:27). Zato su mediji vrlo važni i u kontekstu odgoja i obrazovanja djece. S obzirom na to da svakodnevno okružuju djecu, poželjno je iskoristiti njihove dobre strane u razvoju jezika, govora i komunikacije kod djece. U ovom radu najviše će se govoriti o slikovnici kao mediju koji „služi razvoju govora, pomaže pravilnoj artikulaciji, bogati fond riječi i služi u govornim vježbama” (Brnetić, 1987:280). Slikovnice kao medij razvijaju kod djece osjećaj za umjetnost preko ilustracija, proširuju njegovo iskustvo, djeluju poticajno na učenje govorenja i osjećaj za jezik i, u konačnici, potpomažu njegov emocionalni i intelektualni razvoj (Brnetić, 1987).

Konačno, posljednji vanjski čimbenik jezično-govornog i komunikacijskog razvoja jest bilingvizam ili dvojezičnost. Bilingvizam jest korištenje dvaju jezika u zajednici ili kod pojedinca (Ivanović, 2020). Autorica također navodi primjer dvojezičnosti kod djece koja odrastaju u područjima ili sa skupinom ljudi koja aktivno govori dva jezika ili kod one djece

koja imaju roditelje različite nacionalnosti. Kao vanjski čimbenik, bilingvizam značajno utječe na razvoj govora, jezika i komunikacije kod djece. Naime, istovremenom aktivacijom obaju jezika u mozgu dolazi do karakteristike moždane aktivacije kod simultano dvojezičnih ljudi, odnosno, pažnja se usmjerava na oba jezika koja su u konkurenciji za korištenje (Ivanović, 2020).

Može se zaključiti kako vanjski čimbenici, u jednakoj mjeri kao i unutarnji čimbenici, utječu na razvoj jezično-govornih i komunikacijskih sposobnosti i vještina. Pa ipak, vanjski čimbenici se više fokusiraju na izvanjske poticaje i materijale koji okružuju dijete i nadopunjuju njihove jezično-govorne komunikacijske razvoje. Stoga je poželjno prikupiti i djetetu pružiti poticajne i kvalitetne materijale koji će im biti od koristi prilikom usvajanja govora, jezika i komunikacije. U nastavku će stoga biti detaljnije objašnjen pojam samoaktivnosti djeteta u odgojno-obrazovnom procesu.

3.3. Samoaktivnost djeteta

Dječja prava jamče djeci pravo na vlastito mišljenje o svijetu koji ga okružuje. Slika djeteta kao aktera odnosi se na razvoj osobnosti od najmlađe dobi te se razvija u koncept građanina koji aktivno sudjeluje u vlastitom socijalnom okruženju. Odnosno, djecu se shvaća kao mlade građane koji, u skladu sa svojim mogućnostima, stječu pravo na informiranost o vlastitom položaju, jednako kao i sudjelovanje u odlučivanju unutar zajednice u kojoj dijete živi (posebice obitelji) te pedagoške institucije (vrtići, škole i sl.). Samoaktivnost djeteta, dakle, predstavlja „shvaćanja djeteta kao subjekta vlastitog razvoja” (Bašić, 2009: 28). Naime, dijete je kompetentna osoba koja se unutar socijalnog konteksta razvija vlastitim tempom. Uz konstrukciju i sukonstrukciju znanja i učenja čineći, također u odgojno-obrazovnom procesu bi se trebalo usmjeriti na djetetove vlastite teorije i različite strategije uz pomoć kojih dijete kritički propituje i na svojstven način upoznaje svijet oko sebe. Dijete je cjelovito biće i aktivni stvaratelj znanja i sukonstruktor prilikom osmišljavanja života i okruženja unutar njega (Klišanić, Nardelli, 2021).

Djeca kao mladi građani trebali bi biti uključeni u društveni život i sudjelovati u njegovu su-oblikovanju. Na takav način se djecu izjednačava s odraslima, čineći dijete aktivnim i autonomnim građaninom. No ipak, međuodnos djece u kolektivu treba pokušati interpretirati u kontekstu njihovog vlastitog poimanja svijeta, a ne prema unaprijed planiranim, standardnim procesima i ciljevima. Primjerice, ako se dvoje djece posvađa, situaciju se može vidjeti iz dva kutka. Prva perspektiva situacije predstavlja perspektivu odraslih, s pedagoškom intencijom,

dok druga perspektiva predstavlja dječju perspektivu koja shvaća razlog svađe te joj pripisuje smisao u konkretnom kontekstu (Bašić, 2009).

Djetetovi postupci u načelu su osmišljeni smisleno i intencionalno. Odnosno, djeca imaju vlastita objašnjenja za svoje postupke te mogu predvidjeti posljedice svojih postupaka. U skladu s navedenim, dijete samome sebi osigurava samostalno djelovanje na vlastiti odgoj kroz razgovore i objašnjenja. Djeca svijet shvaćaju u jednakoj mjeri koliko i odrasli, aktivna su u svijetu odraslih te preuzimaju „jednakovrijedne (ali ne i jednake) uloge kao i odrasli” (Bašić, 2009:30). Autorica, također, ističe kako se u današnjem društvu trebaju oblikovati „prava djeteta na samosocijalizaciju i samoobrazovanje i na vlastito viđenje i aktivno suoblikovanje svijeta” (Bašić, 2009:28). Odnosno, djetetu treba omogućiti aktivno sudjelovanje kako bi uspjelo unaprijediti svoje kognitivne, psihomotoričke, socijalne i ostale razvojne aspekte.

Pristupi u odgojno-obrazovnom radu i procesu su usmjereni na suvremene znanstvene pristupe koji ističu samoaktivnost djeteta, kao i učenje koje se temelji na iskustvu i doživljajima. Aktivnosti koje se provode unutar odgojno-obrazovnog procesa, i u kojima dijete sudjeluje, trebale bi biti u skladu s prirodom djeteta. Dijete je aktivno biće koje je u stalnoj potrazi za odgovorima. Znatijeljno je i istraživački usmjeren. Kroz proces samoaktivnosti stvara se učestala motivacija, a dugoročno bavljenje nekom temom ili sadržajem omogućuje djetetu postupno i kontinuirano učenje i razvoj (Falamić, 2012). Kada se već spominju različiti pristupi u odgojno-obrazovnom radu i procesu, iznimno je važno spomenuti utemeljitelja i pokretača procesa samoaktivnosti, a to je Marija Montessori.

Marija Montessori usredotočila se na razvojne potrebe suvremene djece i mladih (Bašić, 2011). Autorica tvrdi kako su brojna istraživanja potvrdila da djeca iz Montessori škola, u usporedbi s djecom iz standardnih škola, pokazuju bolju motivaciju za učenje, višestruke interese, samostalnost i slično. Montessori je „zahtjev za slobodom, samostalnosti i samoaktivnosti postavila u okvire razvoje i moralne slobode” (Bašić, 2011:205). Okruženje djeteta i njegova priroda nude mogućnosti, no dijete samo odlučuje kako će konstruirati svoju vlastitu sliku svijeta, jer kako autorica tvrdi dijete „je graditelj samog sebe” (Bašić, 2011:206). Djeca raspoložu različitim potencijalima koji im omogućuju da otkriju i usmjere svoje vlastite interese.

Izuzev oblika rada koji se značajno fokusira na Montessori pedagogiju, učitelji i odgajatelji primjenjuju rad u malim skupinama kao vid razvoja samoaktivnog djeteta. Naime, radom u skupini učenicima i djeci se pruža „mogućnost upravljanja vlastitim učenjem” (Vrkić Dimić,

2007:24). Recimo, dijete ili učenik dobiva mogućnost odlučiti vlastiti tijek, pravila i vrijeme rada na zadatku ili aktivnosti.

Konačno, samoaktivnost djeteta pridonosi djetetovu razvoju cjelokupnog bića. Prvenstveno, dijete dobiva mogućnost izgraditi vlastitu verziju sebe koju mu ponajviše odgovara i razotkriti svoje interese kojima će produbljivati svoju osobnost i karakter. Važno je omogućiti djetetu prilike u kojima će se moći osjetiti slobodno i samostalno. Stoga, dijete najlakše uči samostalnim i aktivnim provođenjem raznolikih aktivnosti prilikom čega ima mogućnost upoznavanja samog sebe i nadogradnje svojih sposobnosti i vještina.

4. SLIKOVNICA- OBILJEŽJA I FUNKCIJE

Uz slikovnicu se vezuju različita obilježja koja pridonose njezinom karakteru i značaju. Slikovnica je sadržajem prilagođena određenoj dječjoj dobi, stoga slikovnica broji mali broj stranica jer je važno djeci zadržati pažnju i usredotočenost na samu priču i sadržaj (Narančić Kovač, 2015). Isto tako, s obzirom da je slikovnica prvo djetetovo okruženje s književnošću, dobiva važan značaj za jezično-komunikacijski i govorni razvoj, kao i cjelokupni razvoj (Martinović i Stričević, 2011 prema Batarelo Kokić, 2015). U tom smislu, važno je da slikovnica bude izvor mnoštva zanimljivog i poučnog sadržaja za učenje i zabavu te da se mudro odabere slikovnicu na temelju osobnosti, interesa i dobi pojedinog djeteta (Martinović i Stričević, 2011). Kako bi se pridonijelo razvoju osobnosti i interesu djeteta, autori Zalar, Boštijančić, Schlosser (2008) tvrde kako slikovnica pridaje veliku važnost životnim temama, kao što su iskustva iz obitelji, vrtića i svakodnevnice. Navedeni autori također ističu kako se u slikovnici ne treba ograničavati na ugodne doživljaje, već obuhvatiti život u cijelosti, uključujući njegove pozitivne i negativne aspekte. Slikovnica u svojoj naravi za djecu predstavlja istraživanje okoline i svijeta, razvijanje emocionalnog i govornog aspekta djeteta te bogaćenje fonda riječi. Zato je vrlo važno da se djeca u ranoj dobi sprijatelje s knjigom i da čitanje postane dio njihove svakodnevice (Zalar, Boštijančić, Schlosser, 2008).

Novo obilježje – pripovjedač čitatelj, Narančić Kovač (2015) tvrdi kako se slikovnica većinom „razmatra iz aspekta semiološki orijentirane teorije pripovjedi, to jest naratologije, najčešće s osobitim naglaskom na specifičnosti njezine recepcije i njezina čitatelja” (Narančić, Kovač, 2015:39). Važan je odnos između pripovjedača i slikovnice. Način na koji pripovjedač pristupa slikovnici je ključan ponajviše zbog slušatelja, koji je u ovom slučaju dijete. Ukoliko pripovjedač ne prenese emocije i doživljaje radnje koja se zbiva u slikovnici na kvalitetan način, priča može ostati nedorečena i slušatelj, odnosno dijete može krivo protumačiti radnju i samu poruku koju priča šalje. Dijete koje je u mogućnosti čitati s razumijevanjem i biti skoncentriran na cjelokupnu radnju, može razvijati sposobnost pripovijedanja i naracije, kao i doživjeti ugođaj i raspoloženje priče na sebi svojstven način. Prema tome, slikovnice se mogu izlagati na tematski i narativni način. Narator priče i pripovjedač su dvije iste osobe u narativnim slikovnicama. Narativne slikovnice karakteriziraju one slikovnice koje u sebi sadrže više kratkih priča ili samo jednu priču koja se prenosi kroz cijeli tekst te su obično prerade bajki. Svakodnevni život djeteta koji uključuje teme poput obitelji, vrtića, životinja i slično se očituje kroz tematske slikovnice, a pretežno se dijele na umjetničke i informativno-poučne slikovnice (Martinović, Stričević, 2011). Isto tako, slikovnice se mogu podijeliti na one koje dijete može

samostalno koristiti i one za koje im je potrebno posredovanje. Slikovnice kojima se dijete može samo koristiti su slikovnice čiji je sadržaj prilagođen dobi djeteta, a ujedno to označava da dijete ima dovoljno razvijene vještine kojima može razumjeti radnju i sadržaj slikovnice. Slikovnice za koje je potrebno posredno sudjelovanje odraslih u njihovom čitanju se odnosi na slikovnice u kojima je potreban pripovjedač koji će prenijeti sadržaj i doživljaj radnje na dijete. Posredno sudjelovanje je potrebno jer dijete još uvijek nije doraslo predčitačkim ni čitačkim vještinama (Martinović, Stričević, 2011).

Suvremena slikovnica je „knjiga koju bitno određuju dvostruki vizualno-verbalni diskurs, trodimenzionalnost, interaktivnost, specifično čitateljstvo i relativno mali broj stranica” (Narančić Kovač, 2015:7). Upravo njen vizualno-verbalni aspekt i interaktivnost slikovnicu svrstavaju među neke od najvažnijih alata u razvoju govora. Uz određene preduvjete (odgovarajuću inteligenciju, dobar sluh i govornu motoriku), razvoj govora ovisi o okolini djeteta, odnosno o tome koliko i na koji način ga se potiče na komunikaciju.

Slikovnicu, kao likovno-literarno djelo koje simbolizira djetetovo prvo okruženje s književnošću, karakteriziraju mnoga obilježja. Za početak, može se spomenuti kako slikovnica sadrži nekoliko osnovnih funkcija, a to su spoznajna, zabavna, estetska, informacijsko-odgojna i iskustvena funkcija. Zabavni aspekt slikovnice vrlo je važan jer djeluje kao motivirajući faktor. Dijete se uz knjigu mora zabavljati i igrati jer na taj način upija znanje (Čačko, 2000). Nadalje, ako je jedan od zadataka razviti kod djeteta osjećaj za lijepim i izazvati u njemu pozitivne emocije, slikovnica mora u sebi sadržavati estetsku funkciju. Iskustvena funkcija je treća funkcija slikovnice, a ona potiče djecu na razgovor s odraslima koji su iskusili i doživjeli različite oblike djelovanja tijekom životnog vijeka te ih navodi na razmjenu informacija. Isto tako, kroz slikovnicu dijete je u mogućnosti spoznati i uočavati nova znanja o stvarima, njihovim odnosima i pojavama, a takva vrsta funkcije se naziva, kao što sama riječ kaže, spoznajna funkcija. Čitajući i proživljavajući zgode i nezgode likova u slikovnici, ključno je dobiti odgovore na mnogobrojna pitanja koja se isprepliću kroz radnju, no može doći i do problema kojih nije bio ni svjestan (Čačko, 2000).

Ovaj rad posebno tematizira govorno-jezičnu funkciju slikovnice kao glavnog pokretača razvoja govora i jezika kod djece. Kroz sadržaj slikovnice, dijete može međusobno povezivati vizualno i verbalno i sastavljati vlastite priče, razvijajući maštovitost i jezično-govorne funkcije. Autori Martinović, Stričević tvrde da slikovnica „potiče razvoj fonemske i fonološke osviještenosti, djetetov morfološki i sintaktički razvoj, usvajanje i bogaćenje rječnika,

upoznavanje karakteristika teksta i načina njegova funkcioniranja te drugih predčitačkih vještina” (Martinović, Stričević, 2011:53). Naime, sposobnost prepoznavanja i baratanja jedinicama manjim od riječi (slogovima i fonemima) jest fonološka svjesnost. Fonološka svjesnost je povezana uz razvoj čitanja. Mnoga istraživanja su pokazala da je čitanje kvalitetno usvojeno kod one djece koja imaju dobru fonološku svjesnost, a djeca koja imaju poremećaj u čitanju, također, imaju poteškoća u zadacima fonološke svjesnosti (Adams, 1990; Brady i Shankweiler, 2013; Swan i Goswami, 1997 prema Kelić, 2019). Od većih jedinica prema manjima razvija se fonološka svjesnost, a završava svjesnošću o fonemima koja se u cijelosti razvija tek prilikom započinjanja sustavne poduke čitanja (Anthony i sur., 2003; Goswami i Bryant, 1990 prema Kelić, 2019). Izražavanje značenja složenim izrazima označava dodavanje gramatičkih morfema, najmanjih jezičnih jedinica, poput prefiksa, sufiksa, prijedloga, stvaranja oblika za padeže, rod, broj, vrijeme i slično. Proces ovladavanja morfemima može potrajati neki duži period, ali ono ne ovisi isključivo o individualnim razlikama među djecom, već razlikama koje se primjećuju između različitih jezika (Bošnjak Botica, 2016). Sintaksa jest dio gramatike kojim se proučava ustrojstvo rečenice, odnosno, pravila koja služe za ispravno slaganje riječi u rečenici uz pretpostavku da su glasovi od kojih se riječ sastoji poznati, kao i oblici kojima se pojavljuje i značenja koja ima (Katičić, 1991 prema Radić Tatar 2013). U dobi od godinu dana dijete izgovara prvu riječ, a većinom su u pitanju jednočlani iskazi, primjerice „Pa-pa” znači „Tata je otišao” (Jelaska 2005 prema Radić Tatar, 2013). Iduća faza koja se odvija između djetetovog osamnestog mjeseca i druge godine se odnosi na spajanje dviju riječi u iskaz. S vremenom, dijete proizvodi dulje iskaze kojima žele iskazati svoja htijenja, razmišljanja i interese. Kao rezultat mnogih istraživanja, otkrilo se da je najintenzivniji sintaktički razvoj u predškolskom periodu (osobito između treće i pete godine) u kojem dijete počinje proizvoditi složene rečenične strukture. S pet godina dijete uspijeva proizvesti različite vrste složenih rečenica, nezavisnih i zavisnih (Radić Tatar, 2013).

Poučavanje djece od najranije dobi započinje slikama, odnosno ilustracijama. Stoga je važno da su ilustracije jasne, precizne i prilagođene dječjim razvojnim sposobnostima koje će se tijekom vremena nadograđivati. U prvoj čitateljskoj fazi „likovna komponenta je jedini izvor doživljaja” (Čačko, 2000:13), a s vremenom dijete počinje više pažnje usmjeravati na tekst čime počinje razvoj jezičnih i govornih vještina djeteta. Ilustracije, zatim, sve manje predstavljaju informativnu, a sve više estetsku funkciju. Djeca postižu velike napretke sa svakom izgovorenom rečenicom, a da nisu niti svjesna toga. Ponavljanje rečenica i verbalno analiziranje likovnih i literarnih znakova, omogućuje djeci razumijevanje pročitano.

Raznoliki sadržaji slikovnice potiču interaktivnost, odnosno razgovor i raspravu s ostalom djecom, odgajateljem i odraslima, naravno, uz pretpostavku da se radi o temu koja je djeci zanimljiva. Šaren i veseo izgled slikovnica djecu privuče već prilikom prvog susreta, te je interaktivnost kod mlađe djece zagantirana (Narančić Kovač, 2015).

Konačno, može se zaključiti kako je slikovnica prva dječja knjiga koja je oblikovana kroz šarene ilustrativne sadržaje i tekstualne sadržaje prilagođene dobi djeteta. Stoga, može se reći kako se slikovnicom povezuju vizualni i tekstualni sadržaji nastojeći potaknuti djecu na razvoj jezično-govornih vještina. Naime, važno je slikovnicu odabirati prema djetetovoj dobi, interesu i osobnosti. S obzirom da je interes djece različit, slikovnice imaju mnogobrojne teme koje obuhvaćaju različite interese djece. Isto tako, kako bi djeca zadržala interes i pažnju na sami sadržaj priče, slikovnice trebaju sadržavati relativno mali broj stranica.

5. MOGUĆNOSTI UPOTREBE SLIKOVNICE ZA JEZIČNO – KOMUNIKACIJSKI I GOVORNI RAZVOJ DJECE

U petom poglavlju bit će riječi o slikovnici u kontekstu vanjskog čimbenika jezično-komunikacijskog i govornog razvoja djece. Slikovnica je standardno sredstvo u radu s djecom jer sadrži komponente ključne za djetetov razvoj. Osnovni kriteriji slikovnice su likovni, literarni, pedagoški i etički. Kao književno i poučno štivo, slikovnica pruža mnoštvo mogućnosti djetetu u njegovom razvoju jezično-komunikacijskih i govornih vještina. Upotreba slikovnice unutar odgojno-obrazovnih ustanova ili obiteljskih domova od iznimne je važnosti jer omogućuje da se djeci, na zabavan način, približi riječ i slika. Čitanje slikovnica, dakle, potiče razvoj estetike, smisao za lijepo zahvaljujući umjetničkim ilustracijama te je izvrsno sredstvo za poticanje komunikacije s odraslima. Istovremeno, dijete se potiče da imenuje predmete i pojave koje vidi na slici ili o kojima mu se čita. Slikovnica je inspiracija za mnoštvo aktivnosti u kojima dijete proširuje svoj vokabular, igra se riječima te razvija osjećaj za jezik. Iz navedenoga možemo zaključiti da slikovnica uvelike doprinosi razvoju jezično-komunikacijskih i govornih kompetencija. U nastavku rada bit će priloženo nekoliko primjera upotrebe slikovnice od strane odgajatelja i roditelja, kao i javnosti kojima se pokušava doprinijeti snažnom razvoju djetetovog razvoja.

Odgajatelji različitim metodama mogu iskoristiti potencijal slikovnice, potičući kod djece jezično-komunikacijski i govorni razvoj, poput sastavljanja priča promatranim radnjama kojima opisuje događaje i vlastito djelovanje, sastavljanje priča prema nizu slika kojima prikazuje događaje, sastavljanje priča prema odslušanom tekstu i slici (prepričavanje priče), sastavljanje priče prema slici koja prikazuje neki događaj (promatranje slike, potom slijedi prepričavanje onoga što vidi), sastavljanje priče po sjećanju (prisjećanje događaja, filma, i slično, potom prepričavanje onoga što je doživjelo), sastavljanje priče po simbolima kojima se prepričava sadržaj priče prema ponuđenim slikama, naprimjer pogađanje zanimanja sa slike i slično (Tkačenko, 2012 prema Vrsaljko, Paleka, 2018).

Autorica Kunc (2011) objašnjava način kojim djeca pristupaju slikovnicama i vremenu koje će provesti listajući ih, a proces se odvija na način da djeca „poslije ručka i pranja zubi odabiru slikovnicu, uzimaju mekani jastuk, udobno se smjeste” (Kunc, 2011:13). Tu tezu potvrđuje i autorica Šauperl (2007) koja navodi kako prije samog procesa čitanja i pripovijedanja, potrebno je pronaći mirno i udobno mjesto, s ciljem da dijete shvati da su takvi trenutci od iznimne važnosti te osjeti kako je vrijeme čitanja i pripovijedanja u potpunosti

namijenjeno njemu. Nakon udobnog smještanja, započinje razgovor u kojemu djeca iznose svoja stajališta, osjećaje, zapažanja i stavove. Isto tako, u skupini se potiče dolazak odraslih, roditelja, bake i djedova na čitanje i prepričavanje priča kako bi slikovnicu i čitanje još više približili djeci i potaknuli ih na čitanje.

Djetetu treba čitati od rođenja jer, kako tvrdi znatan broj istraživača, za čitanje nikad nije prerano (Čunović, Stropnik, 2015). Možda dijete ranije dobi ne razumije riječi i njihova značenja, ipak njemu godi ritam, melodija, kao i pažnja koja mu je usmjerena te vrijeme koje je izdvojeno za njega. Znanstvenici tvrde kako djeca, s kojom se u prve tri godine života razgovara i kojoj se čita, uspostavljaju snažnije temelje uspješnom čitanju u učenju u budućnosti (Čunović, Stropnik, 2015). Također, autorica Reese (2015) prema Batarelo Kokić (2015) tvrdi kako za razvoj rječnika važnu ulogu ima čitanje slikovnice, odnosno, „veliku ulogu igra način interakcije između odrasle osobe i djeteta, način i vrsta pitanja koje odrasla osoba postavlja, a vezuju se uz slikovnicu” (Batarelo Kokić, 2015:384). Primjerice, prilikom čitanja, treba se održati kontakt očima s djetetom, zatim omogućiti djetetu da održi koncentraciju uključujući ga u priče i postavljajući pitanja te pokušati točno dočarati osjećaje i doživljaje koji su u priči. Ada i suradnici (2011) tvrde kako je veliki izazov za odgajatelja znati postaviti destruktivno pitanje koje potiče djecu da se osvrnu na tekst. Refleksivna destruktivna pitanja potiču djecu na razmišljanje o priči te su pitanja otvorenog tipa, navode autori, te tvrde kako otvorena pitanja pružaju djetetu mogućnost razlike u odgovoru kao i potpunu usredotočenost na likove, motivaciju i temu prisutnu u priči.

Koliko je zapravo iznimno važno čitanje djeci, govori činjenica kako se u Republici Hrvatskoj razvio projekt „Čitajmo im od najranije dobi” koji je provodila Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog Knjižničarskog društva i Hrvatsko čitateljsko društvo od 2004. do 2006. godine u deset zagrebačkih vrtića te u Zadru i Osijeku (Radonić, Stričević, 2009). Cilj projekta je bio educirati odgajatelje i roditelje kako pravilno provesti proces čitanja te kako kvalitetno izabrati i pronaći literaturu za djecu.¹ Autori tvrde kako se u gradu Koprivnici, za vrijeme provođenja projekta, svakom novorođenčetu omogućavala svoja prva knjiga te su u gradu Karlovcu dobivali besplatno iskaznicu knjižnice, a na ponekim dječjim odjelima u bolnici su otvorene knjižnice za djecu. Prije skoro dva desetljeća su odgojno-obrazovni i književni stručnjaci ustanovili kako je došlo vrijeme da se promiču važni i osobito korisni materijali, poput knjiga za djecu i slikovnica. Postavili su čvrste temelje današnjem

¹https://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi

razvoju djetetovih jezičnih i govornih sposobnosti. U tadašnjem periodu je na snagu taman stupala pojava računala i tehnologije te kako pismena riječ ne bi bila „stjerana” u kut, knjižničari su svojim uvjerljivim stavom nastojali potaknuti roditelje i djecu da slikovnica i knjige postanu dio svakodnevnice djeteta. Tek 2013. godine Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva je ponovno stupila na scenu s novim i kvalitetnijim idejama te pokrenula nacionalnu kampanju „Čitaj mi” (Čunović, Stropnik, 2015). Kampanja, tvrde autori Čunović, Stropnik (2015), se fokusirala na poticanje roditelja i ostalih odraslih da djetetu čitaju naglas već od samog rođenja. Kampanja je poticala čitanje naglas s ciljem da čitanje postane dio djetetove svakodnevnice, kao i kako bi se stvorila snažna emocionalna povezanost između djeteta i odrasle osobe koja mu čita. S druge strane, želja je bila potaknuti roditelje i djecu na posjet lokalnoj knjižnici te upoznavanje s pozitivnim stranama čitanja naglas, kao i „kada i kako čitati djeci najranije dobi, što je vrijedna slikovnica i kako se ona mijenja s djetetovim odrastanjem” (Čunović, Stropnik, 2015:113).

Kvalitetne slikovnice se mogu izvesti u različitim komponentama koje u sebi sadrže komponente igre. Autorica Šišanović (2011) nalaže kako se najpristupačnijim igrama koju djeca provode smatraju simboličke igre. Simboličke igre se mogu odlično izvesti putem slikovnica jer djeca kroz priče, koje su opisane u slikovnicama, prepoznaju svakodnevne situacije te pronalaze put do mašte. Ukoliko je riječ o povezanosti igre i govora, tu glavnu riječ vodi dramska igra ili improvizacija. Naime, radnju iz slikovnice odgajatelji i roditelji mogu pretvoriti u dramsku igru ili predstavu u kojoj će djeca dobiti priliku koristiti se scenskim lutkama. Aktivnosti koje se vezuju uz slikovnice mogu se izvesti različitim načinom, recimo, slikovnice bez teksta mogu poslužiti za opisivanje svake slike govorom što dovodi do stvaranja njihovih vlastitih slikovnica ili aktivnost „glasovnog oponašanja” životinja gdje se povezuju sadržaj i radnja slikovnice utječući na razvoj djetetova govora i mišljenja, te koncentracije (Šišanović, 2011). Izuzev čitanja priča, odrasli mogu provesti aktivnost čitanja pjesama koje se nalaze unutar slikovnica s ciljem da dijete osjeti privrženost ka pjesmi. Prilikom osmišljavanja plana i programa aktivnosti sa slikovnicom, vrlo je važno pravilno uspostaviti komunikaciju, kao i materijalno-prostorni i vremenski kontekst kojim se dolazi do pozitivnog ozračja koje će prevladavati tijekom izvođenja aktivnosti (Šišanović, 2011).

U zaključnom osvrtu, autorica iznosi kako slikovnica pripada djetinjstvu te, kao takva, značajno doprinosi djetetovom razvoju. Primjerice, ilustracije unutar slikovnica potiču kod djeteta razvoj kognitivnih sposobnosti, poput preuzimanja informacija o bojama, veličinama, skladu i slično. Prve riječi su osnovni poticaj za gradnju rječnika i učenje govora i jezika.

Shodno tome, slikovnica može predstavljati skup odgojno-obrazovnih sadržaja i vrijednosti koje trebaju međusobno korespondirati, no isključivo ako je dobro osmišljena (Šišanović, 2011). Konačno, autorica navodi kako roditelji često nisu u dovoljnoj mjeri upoznati s slikovnicom, kao i njezinom ulogom u životu djeteta. Kao nedovoljno istražen medij, može postati nepotpuno iskorištena u radu s djecom. Razlozi su mnogobrojni, poput nedostatka literature i istraživanja o slikovnici. Prema tome, istraživanje značaja i vrijednosti slikovnice ne bi smjelo biti marginalizirano, kako navodi autorica, već bi se na odgovore o značaju i vrijednosti slikovnice trebalo istražiti, a naglasak se stavlja na odgojno-obrazovne radnike (Šišanović, 2011).

Projekti koji su provedeni u Dječjem vrtiću „Ciciban” u skupini odgajateljice mentorice Katarine Šeravić Lovrak, imali su za cilj poticanje jezično-govornog i komunikacijskog razvoja djeteta, s naglaskom na engleski jezik. U nastavku će biti pojašnjena i obrazložena samo dva najupečatljivija projekta. Prvi primjer jest slikovnica „There was an old lady who swallowed some leaves” autorice Lucille Colandro, koja im je poslužila kao poticaj za daljnje osmišljavanje aktivnosti. Slikovnica je objeručke prihvaćena od strane djece. Isto tako, slikovnica je sadržavala šaljivi ton koji je djecu dodatno privlačio, nove pojmove kojima su djeca lakše usvajala strani jezik i govor općenito, učestalo ponavljanje riječi, raznolike teme i slično. Nadalje, drugi primjer projekta se bazirao na slikovnicama autora Erica Carle. Slikovnicama navedenog autora se može lakše usvojiti vokabular i pojedine fraze koje su dio svakodnevnice. Također, kao i u prethodno navedenoj slikovnici, i u slikovnicama autora Eric Carle se nailazi na puno ponavljanja određenih fraza, naprimjer slikovnica „Vrlo gladna gusjenica” koristi se učestalim ponavljanjem, poput dana u tjednu, različitih vrsta voća, prehrambenih proizvoda, količina i slično (Šeravić Lovrak, 2020).

Ovakav pristup korištenja slikovnica kod djece je izazvao pozitivne reakcije, kako navodi autorica. Kod djece se razvijao estetski senzibilitet te su djeca dobila priliku razvijati komunikacijske vještine, kao potencijal za izražavanje. Nadalje, autorica zaključuje kako je prilikom čitanja izuzetno važno držati knjigu ispravno kako bi se mogla vidjeti ilustracija te bi se samim time uključio veći broj djece u raspravu i priču. Naime, kod djeteta se razvija navika korištenja govornih i jezičnih iskaza kako bi uspješno savladao određene postupke u jezično-govornoj praksi, poput prepoznavanja i unošenja određenog izraza u svoj vokabular, uzastopnog ponavljanja izraza kako bi ih lakše i brže zapamtili, povezivanja izraza s kontekstom kako bi povezali priču i slično. Oba autora (Lucille Colandro i Eric Carle) u svojim djelima u prvi plan stavljaju potrebe djece i kreativnim sadržajem povećavaju uspješnost djece u usvajanju novih izazova (Šeravić Lovrak, 2020).

Projekt „Pričaonica” koji se provodi u Dječjem vrtiću „Cipelica” u gradu Čakovcu jest projekt kojemu je cilj poticati „aktivnosti proaktivnog i javnog promicanja pričanja priča djeci” (Glavina i sur., 2019:45). Globalni ciljevi programa očituju se u unaprjeđenju cjelokupnog psihološkog stanja djeteta, kao i pozitivnog utjecaja na njihovo mentalno zdravlje potičući čitanje te dostupnost knjiga i slikovnica. Kao što je već spomenuto, projekt se provodi u područnom objektu Dječjeg vrtića „Cipelica” koji se naziva „Pirgo”. Naime, u sklopu obiteljskog centra u romskom naselju Kuršanec se nalazi područni objekt „Pirgo”. Promicatelji projekta okruženje opisuju kao „višestruko deprivirajuće okruženje u kojem djeca odrastaju” (Glavina i sur., 2019:46). Roditelji su pretežito niže razine zaposlenosti, kulture, kao i obrazovanja. Prevladavaju loši stambeni i higijenski uvjeti života. Pojavljuju se više tolerancije na neprihvatljiva ponašanja, poput alkoholizma i nasilja. Uz sve navedeno, nedovoljno poznavanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika otežava djeci prilagodbu na vrtić i školu. Također, s obzirom na uvjete života, roditelji djece više pažnje posvećuju elementarnim životnim potrebama, negoli odgojno-obrazovnih potrebama djece (Glavina i sur., 2019).

S obzirom na tako loše uvjete života, odgajateljice, uz pomoć romskih pomagačica koje su prisutne radi lakšeg sporazumijevanja s djecom, kao i njihovom okolinom, su počele provoditi odgojno-obrazovni rad. Isto tako, za djecu je to bilo prvo iskustvo s hrvatskim jezikom te odgojno-obrazovnim sustavom. Prilagodba djeteta je krenula s usvajanjem osnovnih higijenskih i kulturnih navika. Odgajateljice, kako je u tekstu navedeno, najviše su pažnje usmjeravale na usvajanje hrvatskog jezika i na savladavanje uobičajenih rutina osnovne brige o sebi te ponašanje u skladu s normama zajednice kojoj pripadaju u odgojno-obrazovnoj skupini. Stoga su odgajatelji izradili različite aktivnosti i materijalne, ponajviše se fokusirajući na čitanje priča djeci (Glavina i sur., 2019).

Nadalje, u sklopu projekta je bila održana radionica naziva „Čitamo, pišemo i crtamo zajedno” u kojoj su bili sudionici roditelji i djeca. Roditelji i djeca su zajednički izrađivali vlastite slikovnice. Kako autorice u daljnjem tekstu navode, cilj radionice jest bio poticati zbližavanje s pričama i slikovnicama, kvalitetno i korisno zajedničko vrijeme provedeno djece i roditelja, obogaćivanje aktivnosti koje se mogu zajedno provoditi, a s ciljem poticanja odgojno-pedagoške atmosfere (Glavina i sur., 2019).

Neovisno o lošem socijalno-financijskom statusu i svim ostalim negativnim dimenzijama razvoja, uvijek postoji način kako napredovati u svom razvoju usmjerivši se na važne i ključne stavke u životu, pogotovo ukoliko se dobije prilika djelovati na primjerene i poželjne načine.

Odgajateljice su napravile jako težak i iscrpan posao organizirajući i osmišljavajući plan i program projekta, od čega su se najviše fokusirale na jezično-komunikacijski i govorni razvoj djeteta. No, bez obzira na težinu posla, odgajatelji su djeci omogućili osjećaj pripadnosti i važnosti ohrabrujući ih na sudjelovanje i potičući ih na razvoj svih svojih osjetila i područja razvoja. Kroz pričanje priče ili čitanje slikovnice, dijete je bilo u mogućnosti napredovati u svom jezičnom i govornom izričaju. Slikovnica je bila snažan poticaj kako zainteresirati dijete da usmjeri pažnju i uvidi koliko je značajan razvoj jezika i govora u vlastitom okruženju i izvan njega (Glavina i sur., 2019).

Zaključno, autorice navode kako se romske nacionalne manjine u naselju Kuršanec susreću s posebnim uvjetima života, naročito zbog niskog socioekonomskog statusa te niske razine obrazovanja roditelja. Roditelji djece nisu usmjereni na obrazovanje od najranije dobi, stoga odgojno-obrazovni sustav ima snažnu potrebu ustrajati u školovanju djece romske manjine. Ciljevi projekta kroz različite aktivnosti, kako tvrde autori, su se fokusirali na „senzibilizaciju roditelja za važnost pisane riječi i dostupnost poticajne okoline za učenje” (Glavina i sur., 2019:48). Konačno, navode kako se može potvrditi da su uspjeli u svom naumu jer je bio uključen velik broj roditelja i djece.

Drugi projekt o kojemu će biti govora u nastavku proveden je u Dječjem vrtiću „Rapčić” koji se nalazi u malom istarskom gradiću naziva Žminj. Naime, od 1969. godine u gradu Žminju svake se godine odvija Sabor čakavskog pjesništva koji okuplja vrsne stručnjake, književnike i ljubitelje kulturne baštine. Cilj je ukazati široj javnosti na značaj očuvanja prirodne baštine za iduće naraštaje. Putem kulturne baštine se zaštićuju sve posebnosti, poput jezika, tradicije, kulture i identiteta, kao i ljepote kraja, naroda i zemlje (Kalčić, Jedrejčić, Paulinić Bakša, 2019).

Dječji vrtić „Rapčić” dobio je 2011. godine suglasnost od Ministarstva znanosti i obrazovanja za program očuvanja zavičajnosti. Zahvaljujući ovome projektu, Dječji vrtić „Rapčić” postao je prepoznatljiv u cijeloj županiji te je, zahvaljujući odobravanju programa, izdao šest slikovnica na žminjskoj čakavštini:

„2007. ‘Jurena’

2009. zbirka priča ‘Skrito pod ladonjon’

2012. ‘Rapčići z Bezačiji’

2016. ‘Blavi val – L’ondoneblu’

2017. 'Va kuće i okoli kuće'

2019. u tisku 'Bezačija i Bazgonija'" (Kalčić, Jedrejčić, Paulinić Bakša, 2019:79).

Također, cilj projekta jest bio prikazati djeci kako se u prošlosti boravilo u vrtiću te koje su razlike između prijašnjega i današnjega vremena. Dok su istraživali stare zapise, fotografije i knjige, pronašli su staru fotografiju djece iz 30-ih godina prošlog stoljeća. Fotografija je kod djece, kako navode autori, pobudila snažni interes te su s njim otpočeli proces istraživanja. Došli su do mnogih spoznaja, ali najveći interes djece su zaokupile igre i igračke. Djeca su bila iznenađena načinom igre u ondašnje vrijeme, navode autori. Naime, djeca nisu u igri koristila gotovo uopće igračke te su bila iznimno sretna i zadovoljna boravkom u vrtiću (Kalčić, Jedrejčić, Paulinić Bakša, 2019).

Nastavno na navedeni projekt, odgajatelji Dječjeg vrtića „Rapčić” došli su na ideju da se udruže s Dječjim vrtićem „Grdelin” iz Buzeta kako bi pokušali istražiti sličnosti i razlike u jeziku i govoru. Suradnja između dvaju vrtića uspostavljena je 2016./17. godine. Istarski gradići Buzet i Žminj zemljopisno su vrlo blizu, ali sadrže mnoštvo različitosti u jeziku i govoru. Zajednička suradnja dviju institucija iznjedrila je slikovnicu pod nazivom „Bazgonija i Bezačija” koja djeci predočuje sličnosti i razlike dvaju zavičajnih govora (Kalčić, Jedrejčić, Paulinić Bakša, 2019).

Zavičajni govor dio je identiteta svakog djeteta. Očuvanjem zavičajnog govora i jezika dijete dobiva mogućnost očuvati i svoj vlastiti identitet. Naime, svako dijete uključeno u ovaj projekt dobilo je priliku upoznati se još bolje s mjestom odrastanja, usvojiti jezične i govorne izraze specifične za njihov dijalekt i zavičajni govor, preuzeti ulogu u očuvanju prirodnih dobara, sudjelovati u razmjeni ideja prilikom izrade slikovnice te, naposljetku, biti dio procesa očuvanja zavičajnosti (Kalčić, Jedrejčić, Paulinić Bakša, 2019).

Uz Dječji vrtić „Rapčić”, suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja dobio je i Dječji vrtić „Leptir” u gradu Zagrebu. Provedba programa Dječjeg vrtića „Leptir” odnosi se na program poticanja predvještina čitanja i pisanja naziva „Od jezika do pismenosti”. Ovaj program zamišljen je kao dopuna redovnom predškolskom programu i kao takav je posvećen djeci u godini pred polazak u školu koja pokazuju poteškoće u razvoju predvještina čitanja i pisanja, i općenito, jezičnih kompetencija. Osnovni cilj programa jest „bolja pripremljenost djece za polazak u školu u području jezične kompetencije, prevencija poteškoća u početnom opismenjavanju i prevencija poremećaja u ponašanju” (Mesec i sur., 2015:32).

Razlozi zbog kojih nastaju poteškoće u predrazvoju čitanja i pisanja kod djece su mnogobrojni, primjerice djeca su ekonomski i socijalno ugrožena ili su djeca opterećena genetskim naslijeđem koje onemogućuje uspješno učenje. Navedeni otežavajući faktori dovode do toga da djeca nisu u mogućnosti samostalno preuzimati znanja iz vlastite okoline već se oslanjaju na poticanje i posredovanje drugih. Cilj programa poticanja predvještina čitanja i pisanja sastoji se u tome da se pomogne djeci da savladaju poteškoće s kojima se susreću prilikom usvajanja predvještina čitanja i pisanja. Jedna od korisnih aktivnosti koja se provodila unutar programa „Od jezika do pismenosti” jest korištenje sliko-priča. Sliko-pričom se poticalo aktivno čitanje djeteta na način da su izrađene kartice na kojima su se nalazili napisani pojmovi i slike iz priče. Ako bi se odlučili za dramatizaciju pojedinih priča, djeca bi samostalno birala uloge na osnovu svojih sklonosti te su tako sudjelovali u procesu samostalnog učenja. Pripovjedač je djeci pomagao da aktivno prate tijek priče i pojedine likove. Isto tako, prilikom provedbe aktivnosti, djecu se poticalo na stvaranje vlastite priče, zadajući im temu ili riječ. Tijekom izvedbe aktivnosti, tvrde autori, pojavljivale su se brojne poteškoće. Naime, preduvjeti za provedbu vježbe, poput razvijenog rječnika, dobrog pamćenja, jezičnog formuliranja misli i slično, nisu bile u dovoljnoj mjeri izražene i dostupne kod djece s jezičnim poteškoćama. Stoga je program prilagođen na način da su se tijekom čitanja slikovnica isticali pojmovi vezani uz odabranu slikovnicu, poput naslova, imena pisca, smjera čitanja i interpunkciju. Na taj način kod djece se pokušalo razviti svjesnost koncepta parateksta kako bi se potaknulo razumijevanje pisanog jezika u kontekstu odabranog djela. Neke od brojnih aktivnosti sastojale su se u izradi slikovnice na odabranu temu. Odgajatelji i logopedi pripomogli su djeci u ilustriranju njihove slikovnice, potom bi djeca izgovorila tekst koji bi im odgajatelji zapisali kao sadržaj (Mesec i sur., 2015).

Rezultati projekta pokazali su kako su se nakon provedbe programa, primjenom standardiziranih mjernih instrumenata, poboljšala sva ciljana razvojna područja. Rezultat je također dokazao kako se „nedovoljno razvijena područja koja su ključna za početno opismenjavanje kao rječnik, verbalno radno pamćenje, fonološka svjesnost, poznavanje slova, vizualna percepcija i grafomotorika mogu intenzivnim radom potaknuti” (Mesec i sur., 2015:34). Roditelji su bili iznimno zadovoljni programom i rezultatima koji su bili vidljivi kod djece nakon četiri mjeseca, tvrde autori.

Programom poticanja predvještina čitanja i pisanja se planiralo osnažiti i potaknuti razvoj jezične i govorne pismenosti kod djece, osobito one djece koja imaju poteškoća s razvojem jezične i govorne pismenosti. Tijekom provođenja projekta, naglasak se stavljao na sliko-priče

kojima su se pokušali potaknuti vizualna zapažanja djeteta, stvaranje vlastitih priča, samostalna ilustracija, usredotočenost na priču, podjela uloga i slično. Tim aktivnostima nastojalo se dijete usmjeriti na razvoj vlastitih jezičnih i govornih kompetencija.

6. ZAKLJUČAK

Jezično-komunikacijski i govorni razvoj djeteta započinje u majčinoj utrobi te označava kontinuirani i intenzivni proces usvajanja jezika, govora i komunikacije. Iznimno je važan u djetetovom odgoju jer se razvojem komunikacije i govora potiče osnaživanje karaktera i osobnosti djeteta te se postavljaju čvrsti temelji svim ostalim razvojnim područjima djeteta. Jezično-komunikacijski i govorni razvoj ovisi o unutarnjim i vanjskim čimbenicima te samoaktivnosti djeteta. Čimbenici pridonose obuhvatnom razvoju jezično-govornih i komunikacijskih vještina. Ovaj rad tematizira slikovnicu, kao jedan od najznačajnijih čimbenika jezično-govornog razvoja kod djece. Naime, cilj ovog rada bio je otkriti na koji način i koliko snažno slikovnica, kao vanjski čimbenik, utječe na djetetov razvoj jezika, govora i komunikacije. Slikovnica je djetetova prva knjiga kojom ono produbljuje proces usvajanja jezično-govornih i komunikacijskih kompetencija, zahvaljući dvostrukom vizualno-verbalnom diskursu, trodimenzionalnosti, interaktivnosti, određenoj vrsti čitatelja, kao i malom broju stranica. Istražujući ovu temu te stjecanjem uvida u razne projekte s ciljem da se ustanovi načela kvalitetne primjene slikovnicu u radu s djecom, može se zaključiti da je vrlo važno odabrati slikovnicu na osnovi osobnosti, interesa i dobi pojedinog djeteta. Kako bi se pridonijelo razvoju osobnosti i interesu djeteta, slikovnica treba pridavati veliku važnost životnim temama, kao što su iskustva iz obitelji, vrtića i svakodnevnice. Slikovnica u svojoj naravi za djecu predstavlja istraživanje okoline i svijeta, razvijanje emocionalnog i govornog aspekta djeteta te bogaćenje fonda riječi. Djetetu je potrebno čitati od rođenja jer mu godi ritam, melodija te pažnja i vrijeme koji su izdvojeni za njega. Iz projekata analiziranih u rada, može se zaključiti kako je slikovnica u velikoj mjeri doprinijela djetetovom cjelokupnom razvoju, osobito razvoju jezika, govora i komunikacije. Različiti su načini kojima slikovnica utječe pozitivno na djetetov razvoj, naročito u pogledu poticanja estetskog senzibiliteta i unaprijeđenja vokabulara, razvijanja komunikacijskih vještina i potencijala za izražavanje, usvajanja jezičnih i govornih izraza specifičnih za dijalekt i zavičajni govor, očuvanja prirodnih dobara i zavičajnosti te poticanja roditeljske skrbi i brige o djetetu i njegovom obrazovanju. Različita područja djetetova interesa i znanja mogu poslužiti kao čvrst temelj za osmišljavanje projekata s ciljem unaprijeđenja jezično-komunikacijskog i govornog razvoja, a koji uključuju slikovnicu kao glavno sredstvo kojim se želi potaknuti razvoj jezika, govora i komunikacije.

7. LITERATURA

Ada, A. F., Campoy, F. I., Vrtarić Jakoplić, D., & Šavora, B. (2011). Kreativni načini čitanja i doživljaja slikovnica (transformativni dijaloški proces, procesna drama, vođeno čitanje). *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17(66), 4-7.

Batarelo Kokić, I. (2015). Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 64(3), 377-398.

Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: Kritičko razmatranje. *Educational Sciences/Odgojne Znanosti*, 11(2).

Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagoška istraživanja*, 8(2), 205-214. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116671>

Blaži, D. (1994). Utjecaj okoline na razvoj govora u djece. *Defektologija*, 30(2), 153-160

Bošnjak Botica, T. (2016). Morfologija u ranome jezičnom razvoju. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 3(2), 1-5.

Bradarić-Jončić, S., & Mohr, R. (2010). Uvod u problematiku oštećenja sluha. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2).

Brnetić, E. (1987). Značenje slikovnice u odgoju najmlađih. *Papers on Philosophy, Psychology, Sociology and Pedagogy*, 26(3).

Burazer, M., Redžepović, L., Jaman-Čuveljak, K., Grozdanović, Đ., Veron, V., Benički, R., Reicher, M., Škornjak, B., Zobec, M., Pavičić, L., Purgar, S., Noršić, G., Debožević, S., Mojčec-Kokolek, A., Mihić, M. (2013). Igrom do jezika i govora. U B. Petrović Sočo & A. Višnjic Jetvić (Ur.) *Play and playing in early childhood* (str. 33-42). Zagreb: OMEP Hrvatska

Čačko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* (str. 17-20). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Čitajmo im od najranije dobi. Pristupljeno 23.08.2022. -

<https://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo-im-od-najranije-dobi>

Čunović, K., & Stropnik, A. (2015). Nacionalna kampanja "Čitaj mi!" – primjer partnerstva i usklađenosti udruga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 58(1-2), 103-120.

Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, pristupljeno 31.08.2022. - https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html

Fajdetić, A. (2012). Slijepi učenici i usvajanje jezika u integriranom odgoju i obrazovanju. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 153(3-4), 463-480.

Falamić, M. (2012). Od priče do filma u sedam koraka. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 18-20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124003>

Glavina, E., BacingerKlobučarić, B., Sabo, M., &Kežman, I. (2019). Pričaonica. U A. Višnjjić Jevtić (Ur.) *Zajedno rastemo – kompetencije djeteta za cjeloživotno učenje* (str. 44-51). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“

Guberina, P. (1991). Preduvjeti govorne komunikacije. *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, 18(1), 63-67.

Ivanović, B. (2020). Dvojezičnost i kognitivno funkcioniranje. *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 3(1), 26-35.

Kalčić, D., Jedrejčić, N., PaulinićBakša, J., (2019). Zavičaj kao mjera i bogatstvo u Dječjem vrtiću „Rapčići“ Žminj. U A. Višnjjić Jevtić (Ur.) *Zajedno rastemo – kompetencije djeteta za cjeloživotno učenje* (str. 76-80). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Dječji vrtić „Cvrčak“

Katić, V. (2020). Pisano predavanje – Faktori i Zaostajanje u govornom razvoju <https://moodle.srce.hr/2021-2022/mod/folder/view.php?id=2274501>

Kelić, M. (2019). Od fonemske raščlambe i stapanja do premetanja–nedostaci u fonološkoj svjesnosti u djece s poremećajem čitanja u hrvatskome. *Govor*, 36(2), 139-166.

Klišanić, A., & Nardelli, I. V. (2021). Suvremeno shvaćanje djeteta unutar institucijskog konteksta u hrvatskoj. *Krugovi djetinjstva-časopis za multidisciplinarna istraživanja djetinjstva*, 9(2).

Kunc, K. (2011). Slikovnica kao blago. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17(66), 13-14.

Majdenić, V. (2019). *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: naklada Ljevak.

- Martinović, I., & Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium: časopis za istraživanja u području informacijskih i srodnih znanosti*, 4(1), 39-63.
- Mesec, I., Grgac, B., Šagadin, T., Kelčec, M., & Mahović, M. (2015). Poticanje čitanja i pisanja u godini pred polazak u školu. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 21(79), 32-34.
- Narančić Kovač, S. (2015). *Jedna priča – dva pripovjedača, slikovnica kao pripovijed*. Zagreb: Artresor naklada.
- Radić Tatar, I. (2013). Ovladanost vrstama rečenica na kraju predškolske dobi. *Lahor*, 2 (16), 165-188. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/130039>
- Radonić, M., & Stričević, I. (2009). Rođeni za čitanje: promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. *Paediatrica Croatica*, 53, 7-11.
- Rotar, N. Z., & Rotar, N. Z. (2005). Mediji-medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji. *Media Centar, Sarajevo*.
- Stančić, V. (1986). Specifične kognitivne sposobnosti za razvoj govora. *Govor*, 3(2), 69-76.
- Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Šauperl, L. (2007). Čitanje djeci rane dobi. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 13(48), 22-23.
- Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. *Govor*, 26(2), 119-149.
- Šeravić Lovrak, K. (2020). Primjena slikovnice u provedbi projekata u dječjem vrtiću. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 4(4), 147-154.
- Šišanović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17(66), 8-9.
- Vasta, R., Haiti, M.H., & Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost – 3. izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 10(18), 80-91.

Vrkić Dimić, J. (2007) Socijalni oblik nastavnog rada – rad u skupinama. *Acta Iadertina*, 4 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190049>.

Vrsaljko, S., & Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13(1), 139-159.

Wagner Jakab, A., Cvitković, D., & Hojanić, R. (2006). Neke značajke odnosa sestara/braće i osoba s posebnim potrebama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(1), 77-86.

Zalar, D., Boštijančić, M., Schlosser, V. (2008) *Slikovnica i dijete: kritička i metodička bilježnica*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.